

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота

магістра

з теми: **«Реалізація індивідуального підходу до дітей із ЗПР в
інклюзивному навчанні»**

Виконала: студентка 2 курсу групи КогОб1-М18
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Саврук Галина Анатоліївна

Керівник:

Чопік О.В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти

Рецензент:

Вержиковська О.М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психолого-педагогічних
основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	
1.1. Сутність індивідуального підходу у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.....	6
1.2. Вплив особливостей дітей із затримкою психічного розвитку на реалізацію індивідуального підходу.....	19
1.3. Особливості реалізації індивідуального підходу до дітей із затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивного навчання	34
1.4. Особливості оцінювання дітей з затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивного навчання.....	40
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ШКІЛ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	
2.1. Вивчення ставлення педагогів до інклюзивного навчання дітей із затримкою психічного розвитку	49
2.2. Методичне забезпечення формування готовності педагогів до роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивної освіти.....	59
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

У дослідженнях останніх років відмічається тривожна тенденція зростання кількості дітей з порушеннями фізичного та психічного здоров'я, які зумовлюються біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками, а також їх поєднанням. Значну частину серед цих дітей займають діти із затримкою психічного розвитку (далі – ЗПР), яких стає дедалі більше. Питаннями діагностики та корекції цього порушення першими почали займатися такі корекційні педагоги, як Н. Бастун, І. Бех, В. Бондар, Т. Вісковатова, Т. Власова, Т. Ілляшенко, В. Лубовський, К. Лебединський, І. Марковська, В. Мачихіна, М. Певзнер, М. Рождественська, Т. Сак, С. Тарасюк, У. Ульянкова, Н. Ципіна та ін.

Важливість реалізації індивідуального підходу в процесі розвитку дитини висвітлювалась у працях таких вчених, як Г. Антонова, Д. Ельконіна, В. Запорожець, Я. Коменського, В. Крутецького, Н. Крупської, А. Леонтьєва, А. Люблінська, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

На сьогоднішній день всі діти із ЗПР навчаються в умовах загальної середньої освіти, тому педагоги мають володіти хоча б елементарними знаннями про їхні особливості психофізичного розвитку і враховувати їх у навчанні й вихованні цієї категорії учнів. Педагоги класів з інклюзивним навчанням мають розуміти, що ефективність навчання учнів залежить від того, наскільки їм вдасться врахувати індивідуально-психологічні можливості кожного з них і створити відповідні умови. Здійснювати індивідуальний підхід у освітньому процесі – означає, працюючи з цілим класом, орієнтуватись на кожну дитину окремо (на її індивідуальні якості). Він передбачає, що при доборі прийомів, засобів, темпу навчання враховуються індивідуальні особливості учнів та рівень розвитку їхніх здібностей, та здійснюється в умовах колективної роботи класу в межах однакових завдань та одного і того ж змісту навчання. Тобто всі учні повинні оволодіти знаннями, вміннями й навичками, які визначені програмою.

Мета роботи – розробити методичне забезпечення формування готовності педагогів до реалізації індивідуального підходу до дітей із ЗПР в умовах інклюзивного навчання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати спеціальну літературу з корекційної педагогіки й спеціальної психології з проблеми дослідження.
2. Вивчити ставлення педагогів до інклюзивного навчання дітей із ЗПР.
3. Розробити методичне забезпечення формування готовності вчителів до роботи з дітьми із ЗПР в умовах інклюзивного навчання.

Об'єкт дослідження – інклюзивне навчання дітей із ЗПР.

Предмет дослідження – методичне забезпечення формування готовності педагогів до роботи з дітьми із ЗПР в умовах інклюзивного навчання.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз спеціальної науково-методичної літератури з проблеми дослідження; емпіричні: анкетування; статистичний: кількісний та якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Елементи наукової новизни полягають у тому, що:

- визначено і науково обґрунтовано особливості реалізації індивідуального підходу до дітей із ЗПР;
- розроблено методичне забезпечення формування готовності педагогів до роботи з дітьми із ЗПР в умовах інклюзивного навчання.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що методичне забезпечення формування готовності педагогів до роботи з дітьми із ЗПР в умовах інклюзивного навчання може бути апробована і впроваджена у роботу із вчителями закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. Матеріали роботи можуть бути використанні при проведенні курсів підвищення кваліфікації для вчителів шкіл з інклюзивним навчанням та для самоосвіти педагогів.

Експериментальна база дослідження – Володимирецька загальноосвітня школа I-III ступенів №1, Володимирецький навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Володимирецької районної ради Рівненської області, Довговільський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Володимирецької районної ради Рівненської області, Каноницька загальноосвітньої школи I - III ступенів Володимирецької районної ради в Рівненській області та Озерська загальноосвітня школи I-III ступенів Володимирецької районної ради Рівненської області. У дослідженні взяли участь 21 педагог.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Апробація роботи відбулася на студентській науковій конференції за підсумками науково-дослідної роботи студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології (місто Кам'янець-Подільський, квітень 2019 року). Результати дослідження відображено в 1 публікації.

ВИСНОВКИ

Ефективність навчання учнів з ЗПР залежить від того, наскільки вчителю інклюзивного класу вдасться врахувати індивідуально-психологічні можливості кожного з них і створити відповідні умови. Здійснювати індивідуальний підхід у освітньому процесі – означає, працюючи з цілим класом, орієнтуватись на кожну дитину окремо (на її індивідуальні якості). Індивідуальний підхід передбачає таку організацію навчального процесу, за якої при доборі прийомів, засобів, темпу навчання враховуються індивідуальні особливості учнів, різний рівень розвитку їхніх здібностей. Індивідуальний підхід здійснюється в умовах колективної роботи класу в межах однакових завдань та одного і того ж змісту навчання. Тобто всі учні повинні оволодіти знаннями, вміннями й навичками, які визначені програмою.

Уся освітня робота має ґрунтуватися на принципах корекційної педагогіки та розумінні першопричини відхилень у психічному розвитку цих дітей.

Корекційний вплив при роботі з дітьми з ЗПР має бути систематичним, поєднувати фронтальні та індивідуальні цілі. Індивідуальний підхід у корекційній роботі має враховувати нерівномірність проявів пізнавальної активності, спиратись на збережені види діяльності. Однією з важливих умов ефективності педагогічної корекції є знаходження тих видів діяльності і завдань, які максимально стимулюють пізнавальну активність дитини з затримкою в розвитку, пробуджують в неї потребу в пізнавальній діяльності.

В корекційній роботі з дитиною, яка має ЗПР слід враховувати не лише типологічні особливості категорії порушення, а й індивідуальні властивості кожного з варіантів ЗПР: конституційного походження, соматогенного

походження, психогенного походження, церебрально-органічного походження. У клініко-психологічній структурі кожного з перерахованих варіантів ЗПР є специфічне поєднання недорозвитку емоційно-вольової та інтелектуальної сфери.

Врахування типологічних особливостей дитини з затримкою у розвитку та індивідуальних особливостей кожного варіанту ЗПР підвищує ефективність навчання і розвитку учнів.

Важливим аспектом інклюзивного навчання дітей з ЗПР є готовність педагога до роботи з такими дітьми, яку ми розглядали через два показники: професійну та психологічну готовність. Для того, щоб це з'ясувати, ми провели дослідження, у якому взяли участь 21 педагог. Також ми хотіли з'ясувати, де такі діти мають навчатись, на думку педагогів, чи мають вони досвід роботи з дітьми і чи готові вони до роботи з ними, чи є необхідність здійснювати індивідуальний підхід у роботі з учнями, які прийоми реалізації індивідуального підходу доцільно, на думку вчителів, застосовувати у роботі з дітьми з ЗПР, за якою програмою вони мають навчатись, які труднощі перешкоджають успішному навчанню дітей в умовах інклюзивної освіти та за допомогою яких форм методичної роботи доцільно готувати педагогів закладів загальної середньої освіти до роботи з дітьми із ЗПР.

Проаналізувавши всі результати опитування педагогів, можна зробити висновок, що більшість опитаних респондентів не мають відповідної освіти і конкретних знань про особливості розвитку дітей і роботи з ними. Більше того, проаналізувавши кожну окрему анкету, ми побачили, що до дітей з ЗПР більшість вчителів відносять всіх дітей з особливими освітніми потребами. Майже половина опитаних вчителів написали, що вони готові до роботи з цією категорією дітей і їх зовсім не турбує відсутність знань в цій галузі. У нас склалось враження, що більшість опитаних педагогів не хочуть здобувати знання про особливості розвитку дітей і в подальшому про методи і форми роботи з ними, а чекають, що їм хтось відразу скаже, як працювати з дитиною. Абсолютно всі респонденти підтвердили необхідність

використання індивідуального підходу в навчанні дітей із ЗПР. Також педагоги вказали, що ефективними формами підготовки вчителів ЗЗСО до роботи з дітьми з ЗПР є курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, вебінари, круглі столи.

Зважаючи на це, ми розробили програму формування готовності педагогів до роботи з дітьми із затримкою розвитку в умовах інклюзивної освіти. В ній висвітлили різні форми підготовки вчителів до роботи з дітьми з ЗПР в умовах інклюзивного навчання. Також нами було розроблено методичні рекомендації педагогам інклюзивних шкіл для роботи з цією категорією дітей щодо формування методичної готовності педагогів закладів загальної середньої освіти до роботи з дітьми із ЗПР в умовах інклюзивного навчання, формування психологічної готовності вчителів до роботи з дітьми із ЗПР, особливостей організації навчальної діяльності дітей з затримкою у розвитку, особливостей організації освітнього процесу дітей залежно від психологічних особливостей, особливостей надання індивідуальної допомоги дитині в умовах інклюзивного навчання, формування в дитини із ЗПР мотивації до навчання, особливостей оцінювання дітей, особливостей організації ігрової діяльності дітей в умовах інклюзивного навчання та особливостей співпраці з батьками дітей із ЗПР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білозерська І. О. Реалізація компетентнісної парадигми у роботі з батьками дітей із порушеннями психофізичного розвитку // *Особлива дитина : навчання та виховання. Дефектологія*. 2011. №3. С.14–17.
2. Блинова Л. Н. Диагностика и коррекция в образовании детей с задержкой психического развития : учебн. пособ. Москва : «Издательство НЦ ЭНАС», 2003. 136 с.
3. Бойчук Ю. Д. Инклюзивное образование в Украине: современное состояние и тенденции развития. Особый ребенок : междунар. научн. -практ. журн. Екатеринбург, 2012. № 2. С. 113–118.
4. Бондар В. І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів до його реалізації // *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2010. № 19. С. 39–42.
5. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці : навч. посіб. Київ : Наш час, 2005. 176 с.
6. Бородулина С. Ю. Коррекционная педагогика: психологопедагогическая коррекция отклонений в развитии и поведении школьников : учебн. пособ. Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. 352 с.
7. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
8. Возняк І. В. Формирование готовности педагогов к инклюзивному образованию детей в системе повышения квалификации : автореф. дисс. канд. пед. наук : 13.00.08. Белгород, 2017. 26 с.
9. Войтко В. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку : навч.-метод. посіб. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2017. 48 с.
10. Демченко І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі : монографія. Умань : Жовтий О. О., 2015. 500 с.
11. Диагностика и коррекция задержки психического развития у детей : науч. пособ. / под ред. С. Г. Шевченко. Москва : Аркти, 2001. 224 с.

12. Діти з затримкою психічного розвитку : характеристика, особливості психологічного супроводу : метод. реком. / за заг. ред. Л. О. Кондратенко. Суми : РВВ КЗ Сумський ОІППО, 2015. 56 с.

13. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. Асистент учителя в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.

14. Жосан О. Е. Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання : зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, м. Кіровоград, 29-30. верес. 2015 р. Кіровоград, 2015. С. 468.

15. Задержка психического развития. URL.: http://ru.wikipedia.org/wiki/Задержка_психического_развития (дата звернення: 16.12.2018).

16. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку дітей: причини виникнення та корекція. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. / за ред. Н. Софій, І. Єрмакова. Київ : Контекст, 2000.

17. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. Івана Огієнка, 2014. Ч. 2. 184 с.

18. Коваленко В. Є., Павленко Л. С. Особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : педагогічні науки. 2017. Вип. 8. Ч. II. С. 104–111.

19. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.

20. Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. Інклюзивне навчання: партнерські стосунки з родинами // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 10. С. 20–25.

21. Колупаєва А. А., Коваль Л. В., Луценко І. В., Компанець Н. М., Лапін А. В., Квітка Н. О. Організаційно-педагогічні умови діяльності

асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб.; за ред. А. А. Колупаєвої. Київ : 2014. 240 с.

22. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.03 / А. А. Колупаєва; Ін-т спец. педагогіки НАПН України. Київ, 2007. 46 с.

23. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., допов. та переробл. Київ : АТОПОЛ, 2011. 196 с.

24. Компанець Н. М. Формування довірливої поведінки у молодших школярів із затримкою психічного розвитку : дис. канд. псих. наук : 19.00.08 / Київ, 2004. 235 с.

25. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / Н. З. Софій та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.

26. Лавріненко Л. І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти) : навч.-метод. посіб. Чернігів : ЧНТУ, 2017. 168 с.

27. Лебединский В. В. Нарушение психического развития в детском возрасте : учеб. пособ. Москва : Изд. центр «Академия», 2004. 144 с.

28. Лещинская Т. Л. Интегрированное обучение детей с особенностями психофического развития : монография. Минск : НИО, 2003. 232 с.

29. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики : учебн. пособ. Донецк : Лебідь, 2002. 204 с.

30. Малишевська І. В. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. / редкол. : Н. С. Побірченко (відп. ред.) та ін. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. С. 81–86.

31. Мамайчук И. И. Психологическая помощь детям с проблемами в развитии : учеб. пособ. – Санкт-Петербург : Речь, 2001. 220 с.

32. Маркітантов В. Ю. Підготовка та захист магістерської роботи : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільська міська друкарня, 2008.
33. Миронова С. П., Гаврилов О. В., Матвєєва М. П. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. Огієнка, 2010. 264 с.
34. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. Огієнка, 2014. 260с.
35. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : К-ПДУ, редакційно-видавничий відділ, 2008. 204 с.
36. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. Огієнка, 2016. 264 с.
37. Організація та методика проведення наукових досліджень студентами спеціальності «Спеціальна освіта» : навч. посіб. / М. П. Матвєєва та ін; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. Огієнка, 2016. 136с.
38. Науково-дослідна діяльність в галузі освіти : навч.-метод. посіб. / О. М. Вержиховська та ін. 2-е вид., доповнене і перероблене / за ред П. Д. Плахтія. Кам'янець-Подільський : МЕДОБОРИ ПП, 2015.
39. Нікішина В. Б. Практична психологія в роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку : навч. посіб. Москва : Владос, 2003. 128 с.
40. Основи інклюзивної освіти : навч. метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 308 с.
41. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / О. М. Таранченко та ін.; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 308 с.
42. Павлова О. С. Нарушение коммуникативного акта у детей с ЗПР : учеб. пособ. / под ред. Л. Б. Халиловой. Москва : Педагогика, 2007. 304 с.

43. Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами. URL.: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/53862/ (дата звернення: 16.12.2018).

44. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : наук.-метод. посіб. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 168 с.

45. Сак Т. В. Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі // Дефектологія.2010.№ 3.С.12–16.

46. Сак Т. В., Прохоренко Л. І., Омельченко І. М., Логвінова І. П., Бабяк О. О. Концепція науково-методичного забезпечення формування навчальної діяльності учнів із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. № 3. С. 7–18.

47. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції : навч. посіб. Київ : Актуальна освіта, 2005. 246 с.

48. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка : навч. посіб. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.

49. Синьов В. М., Шевцов А. Г. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. *Дефектологія*. 2004. № 2. С. 6-11.

50. Специальная психология : учеб. пособ. / В. И. Лубовский и др.; под ред. В. И. Лубовского. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 464 с.

51. Стадненко Н. М., Матвеева М. П., Обухівська А. Г. Нариси з олігофренопсихології : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Інформ.-вид. відділ КПДУ, 2002. 200 с.

52. Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.

53. Ульєнкова У. В. Организация и содержание специальной психологической помощи детям с проблемами в развитии : учеб. пособ. Москва : Издательский центр «Академия», 2002. 176 с.

54. Шамарина Е. В. Обучение детей с ЗПР : организация индивидуальных и групповых занятий в классе коррекционно-развивающего обучения : учеб. пособ. Москва : ГНОМ и Д, 2003. 80 с.

55. Хохліна О. П. *Удосконалення змісту навчання та особливості оцінювання навчальних досягнень учнів допоміжної школи // Дефектологія. 2002. №3. С. 9–13.*